

GOSPODINJA IN MATI

LETO 1943-XX

20. JANUARJA

ŠT. 3

PERUTNINA

Zakaj pozimi kokoši slabo nesejo

Prav zdaj, ko je cena jajc tako visoka, kokoši ne nesejo. Res je, zimska jajca so dragocena. In vendar je gospodinja največkrat sama kriva, če ji kokoši v tem času odpovedo. Stare dve- in večletne kokoši, ki se pozno jeseni preperjajo ali mavsajo, potrebujejo redilne snovi za tvorbo perja. Od njih ne moremo zato pričakovati zimskih jajc. Te bodo začele nesti šele v drugi polovici januarja. Letošnje jarčice pa bi morale vsekakor že pridno nesti. Seveda prenesejo v septembru ali oktobru le tiste jarčice, ki so bile izvaljene zgodaj spomladi. Rjava štajerka, izvaljena v marcu odtodno v aprilu, začne nesti, ko je 6—7 mesecev stara. Orpingtonke in viandotke dozore šele, ko so 8 mesecev stare. Zato nasaja umni perutinar jajca težkih pasem že v drugi polovici februarja. Komur se pa piščanci izvale šele v juniju, ta pač ne more pričakovati, da mu bodo jarčice prenesle na jesen, ko še niso došle in se povsem razvile. Prvi pogoj zimске nesnosti je zgodnja izvalitev. Skrbimo zato, da opravimo valjenje v marcu in aprilu, a najkasneje v prvi polovici maja. Res pa je, da nimamo navadno v zgodnji spomladi na razpolago kokelj. V tem primeru si pomagamo s puro, ki jo lahko vsak čas prisilimo sedeti, ali pa z umetnim valjenjem.

Drugi pogoj zimске nesnosti je *nega*. Od kokoši, ki so zaprte v zatohlem, slabo zračnem in temnem prostoru, kje pod stopnicami ali v nizki luknji nad svinjakom, ne moremo pričakovati jajc. Primerno in svojemu namenu ustrezajoč kurnik si lahko vsakdo postavi z majhnimi stroški. V takšnem kurniku se bodo živali dobro počutile in ti v zahvalo pridno nesele. Velikost kurnika zavisi od števila kur, ki jih hočemo gojiti. Prav je, da postavimo nekoliko večji kurnik, da bodo imele živali tudi pozimi, ko je zunaj visok eneg, v njej dovolj prilike razgibati se. Okno kurnika naj bo čim večje, da more vanj sonce in svetloba.

Tretji pogoj, nič manj važen od zgornjih dveh, pa je *prehrana*.

Kokoši pozimi ne nesejo, ker ne dobe v hrani dovolj beljakovin. Perutnino lahko krmimo še tako obilno z zrnjem, z otrobi, s krmilno moko in s krómpirjem, pa nam vendar ne bodo pridno nesele. To pa zaradi tega, ker ne dobe v navedeni hrani dovolj beljakovin, ki jih žito in krómpir le malo vsebujeta. Brez dodatka beljakovin ni zimskih jajc. Poleti dobe kokoši potrebne beljakovine v prosti naravi na paši, in sicer v obliki nežnega zelenja, pa tudi črvov, hroščev, polžev itd. Zato nam tedaj pridno nesejo. Pozimi vsega tega ne dobe in prestanejo nesti. Treba jim je zato beljakovine dodajati v tej ali oni obliki. Da more kokoš tvoriti 50 g težko jajce, potrebuje skoraj 200 g prebavnih redilnih snovi, ako jo krmimo s hrano, ki ne vsebuje dovolj beljakovin, medtem ko porabi le 125 g redilnih snovi, če so v hrani tudi potrebne beljakovine. Iz zgornjega razvidimo, da moremo s pravilno prebrano kokoši celo prihraniti na izdatkih, poleg tega pa doseči višjo nesnost.

Kje pa naj dobi kokošjerejec beljakovine? V dobrih prejšnjih časih je bilo kaj lahko dodati kokošim primerno količino beljakovin v obliki krmilne moke: mesne, krvne, kostne itd. Danes navedenih močnih krmil ni dobiti na trgu. Pomagati si moramo s tem, kar imamo na razpolago doma. Tu bočem naštetii vsa ona beljakovinasta krmila, ki prihajajo v poštev za krmiljenje kokoši nesnic, zlasti na kmetih.

Odlučna beljakovinasta krma so: *semena sončnice*, dalje *deteljčni in senen drobir*, *inkarnatka*, *lucerna in koprive*, posušene in zdrobljene, *kri*, *mleko* (posneto, kislo in pinjevec). $\frac{3}{4}$ l mleka na glavo in dan popolnoma zadostuje, da dobi kokoš potrebno množino beljakovin. Beljakovine vsebujejo tudi posušeni *rjavi hrošči*, *oljnate tropine* in zdrobljene *sveže kosti*. Iz navedenega je razvidno, da imamo kaj pestro nadomestilo za drago beljakovinasto krmo doma. Vedeti pa je tudi treba, da najboljša žitno zrnje vsebuje komaj polovico beljakovin, ki jih kokoš potrebuje. Kokoši, ki jih bomo krmili s samim zrnjem, se bodo sicer močno odebe-

lile, neele pa nič. Naj omenim še, da ima izmed žitnih vrst še največ beljakovin *proso*.

Gospodinja, ki bo v bodoče upoštevala navodene tri pogoje, ki so za uspešno kurjerejo izredne važnosti, ne bo več tožila, da ji kokoši pozimi slabo nesejo.

Kokošim vodo tudi pozimi

Kaj pogosto vidimo, kako vestno skrbijo gospodinjke pozimi za svoje kokoši. Posvečajo jim veliko nege in jim tudi pripravljajo tečno hrano, ker želijo, da bi jim kokoši čim pridneje nesele zimska jajca. Na nekaj pa marsikje nehote in nevede pozabijo. Tu imam v mislih napajalnike z vedno svežo pitno vodo. Zlasti pozimi obstaja resna nevarnost, da voda v posodi kmalu zmrzne in ostajajo živali žejne. Zato se ne smemo čuditi, če nam kokoši pozimi kljub dobri in primeri prehrani le slabo nesejo. Pomisliti je tre-

ba, da vsebuje jajce do tri četrtine vode. Moti se vsakdo, ki misli, da potrebuje kokoš vodo le poleti, ko pritiška huda vročina, pozimi pa je žival sploh ne pije. Z vodo si žival ne gasi samo žeje, ampak jo potrebuje tudi za prehrano in tvorbo jajc. Ako ne dobi kokoš dovolj vode, tudi ne more nesti, četudi jo še tako dobro krmimo. Za tvorbo jajc je voda nujno potrebna. Spomladi jo najde kokoš na prostem, pozimi pa je to večkrat nemogoče. Zato poskrbimo, da bodo imele kokoši vedno na razpolago svežo pitno vodo. Napajalnike je treba vsak dan temeljito očistiti z vrelo vodo in jih nato napolniti vsaj dvakrat dnevno z mlačno vodo. Najbolje storimo, ako postavimo napajalnik v kurniku na primerno stojalo ali zaboj, vsaj 30 cm od tal, da kokoši, ki grebejo in brskajo po tleh, vode ne nasmetijo in onesnažijo. Posoda bo di dovolj težka, da jo živali ne prevrnejo.

Domači vrt

Topla greda

Tople grede prihajajo v poštev predvsem tam, kjer imajo namen vzgajati sadike doma. Pogoste napake pa, ki jih opažamo pri pravi topli grede, vodijo do neuspehov in s tem manjšajo veselje do vrtnarjenja.

Pri graditvi topli grede je najvažnejše, kam jo postavimo. Prostor naj bo čim bližje stanovanjski hiši in zavarovan proti mrzlim vetrovom. Tudi voda za zalivanje naj ne bo predaleč. V mestu je lažje najti pred vetrom zavarovan prostor za toplo gredo, kot na deželi. Tu je običajno okrog hiše dvorišče, kjer zaradi vozarjenja in živine ni mogoče zgraditi topli grede. Primeren prostor je morda nekoliko vstran na vrtu ali v sadovnjaku. Vendar imajo sem mrzli vetrovi pristo pot. Zato je prav, če proti tem zasadimo zeleno steno, in sicer tako, da ne dela sence, pač pa zadržuje veter. V ta namen zelo s pridom lahko zasadimo španski bezeg, črni trn, papeževe kapice, lesko, snežene kepe ali pa še bolj vedno zeleno grmičje, kot so ciprese in smreke. To grmičje zasadimo na severni strani 2—3 m od gornje končnice topli grede.

Prostor za toplo gredo mora biti tudi nekoliko dvignjen, da se ne steka deževnica v gredo. Tople grede pa naj bi ne bile zavarovane le pred vetrom in vlago, marveč morajo imeti v prvi vrsti sončno lego. Okna morajo biti zato nagnjena proti jugu, tako da jih obseva sonce od jutra do večera.

Tople grede so lahko lesene, betonske ali zidane iz opeke. Najenostavnejši in tudi zelo topel je lesen obod. Za graditev oboda šestokonske topli grede — ki zadoštuje že za precej velik vrt — potrebujemo: 6 okroglih ali oglatih, 10 cm širokih in 1,2 m dolgih ko-

lov za noge, 9 m desk, ki so 35 cm široke in 4 cm debele za zgornjo končnico in za stranici, in 6 m po 20 cm širokih desk za spodnjo končnico. Dolžina grede znaša 6 m, širina 1.50 m. Dolžina in širina grede se seveda ravna vedno po okenskih merah. Najprimernejša velikost oken je 1 m X 1.50 m. Poleg navedenega potrebujemo še okrog 20 m letev za oporo oknom. Za gradnjo topli grede uporabljamo le popolnoma zrele, dobro osušene borove les, ki je zaradi smole odpornejši proti gnilobi. Da je les še trpežnejši ga prepleskamo z galico ali pa z lanelnim firnežem, ki ga pred pleskanjem segrejemo, ker topliga les bolje vsrka.

Najprej naredimo »noge«, in sicer potrebujemo 3 po 75 cm in 3 po 60 cm dolge noge, ker mora biti greda nekoliko nagnjena; najbolje je za 15 cm. Noge pritrdimo na deske z vijaki, in sicer v vsak kot po eno, ter vzdolž zgornje in spodnje stranice v sredino po eno. Daljše (po 75 cm dolge) noge pritrdimo na končnico, ki meri 35 cm, krajše (po 60 cm dolge) na ono, ki je 20 cm široka. Iznad kolovega vrha naj gleda še 5 cm deske. V višini kola pritrdimo na notranji strani oboda še letve, ki služijo oknom v oporo. Letve pritrdimo tudi na vsak meter znotraj oboda počez, in sicer tako, da jih je lahko odstraniti in spet namestiti (zareza), kar je potrebno za obnovo gnojia in zemlje v gredi. Po sredini letev — tam kjer se stika dvoje oken — izdolbemo za odtok vlage žlebček, v spodnji deski konec žlebčka pa luknjo. Na ta način se okna dobro prilagajo v okvir in ni nikjer špranj, skozi katere bi uhajal mrzel zrak v notranjost. Mislimi pa je treba na to, da se vlažen les napne. Zato se zlasti v začetku, ko je les suh, ne smejo okna pretesno prilagati v okvir. Novejše topli grede

so grajene tako, da okna kar vrhu oboda polagajo. Vendar je v tem primeru treba na okna pritrditi železne varovalke, ki segajo čez rob oboda in na ta način zapro špranje, ki bi nastale med obodom in oknom. Te varovalke pa je zdaj težko dobiti, zato je bolje, da gradimo tople grede na zgoraj opisani način.

Ko je obod gotov, izkopljemo v zemljo 40 cm globoko jamo, malo širšo od širine oboda. V njo postavimo obod. Da se noge ne pogrezajo v zemljo jim podložimo opeko. Obod mora biti postavljen vodoravno, kar ugotovimo z vodno tehtnico. Na vnanjo stran nameščemo okrog oboda izkopano zemljo.

Zdaj pa najvažnejše: *položenje tople grede*. Na dno damo za dlan na visoko listja, ki je lahko vlažno, le ledenih kepic ne sme biti vmes. Šele na to podlago, ki pokriva mrzlo zemljo, nameščemo toplega konjskega gnoja, ki prav tako ne sme vsebovati kakih ledenih koščkov iz razumljivih razlogov, ker ti hlade. Da je konjski gnoj najtoplejši zaradi obilo bakterij, ki jih vsebuje, je znano. Gnoj plast za plastjo najprej dobro prerahljamo z vilami, da ni kep, ter ga nato dobro etlačimo, da je površina popolnoma ravna, brez jam. Gnoja nameščemo toliko, da je med zgornjo plastjo in okni 30 cm prostora za zemljo. Ko smo gredo napolnili z gnojem, jo za 2-3 dni pokrijemo z okni ali pa z deskami, da se gnoj dobro sesede. Šele nato nameščemo presejano, dobro zrelo kompostnico.

Nekaj o zelenjadnih semenih

Ob sedanjem pomanjkanju zanesljivih zelenjadnih semen je zelo važno, da vsakdo, ki se bavi s setvami in pridelovanjem povrtnine, pozna vsaj najnavadnejša zelenjadna semena, zlasti pa, da zna vsaj v bistvu presoditi vrednost tega ali onega semena, ki ga ni sam pridelal, ampak ga mora kupiti. Vsako seme ima namreč nekatere zunanje in notranje lastnosti, po katerih je mogoče sklepati na njega kakovost in uporabnost.

Zunanje lastnosti.

Zunanje lastnosti vsakega semena so tista njegova svojstva, ki jih moremo presojati s svojimi čuti. Pri tem presojanju zunanosti semen nam najbolje služi vid, včasih tudi vonj in tip, manj pa okus. S čuti lahko presojamo zunanjo obliko, barvo, lesk, vonj in starost semen.

Zunanja oblika (n. pr. debelost, površina kože i. dr.) je za vsako seme zelo značilna. Presoditi jo pa more seveda le tisti, ki seme dotičnega semena, ki ga presoja, sploh dobro pozna. V tem slučaju lahko takoj ve, če je seme dovolj debelo in če je pravilno razvito. Po debelosti in po bolj ali manj napeti koži presodimo, ali je bilo seme dovolj zrelo spravljeno (kleno, jedrovito zrno z napeto gladko kožo). Na-

grbančena koža kaže, da seme ni popolnoma dozorelo. Fižol z grbančasto kožo je star. Seme od čebule in od sladkornega graha imata že od narave nagrbančeno kožo.

Vsako seme ima svojo značilno barvo, ki se pa lahko spremeni, največkrat zaradi nezadostne zrelosti, zaradi slabega vremena ob zoritvi, pa tudi zaradi starosti. Ne dovolj zrelo seme je navadno svetlejšje barve. Deževno vreme ob zoritvi povzroči, da seme potemni. Starost vpliva različno na barvo semena. Seme od repe, špinacije, čebule, graha, kumar, kapusnic in še nekaterih drugih plemen je vobče jako stanovitne barve.

Površina (koža) nekaterih semen, n. pr. od fižola je zelo gladka in se sveti. Primeren lesk je navadno znamenje, da je seme sveže. Čim starejše je seme, tem bolj se lesk izgublja. Mnogo zelenjadnih semen pa nima nikakega leska in se po tem znaku njih vrednost ne more presojati.

Včasih je pri presajanju nekaterih semen merodajen tudi vonj. Znano je, da imajo nekatera semena n. pr. od petršilja, zelene, zlasti pa semena od raznih dišavnih zelišč svoj poseben, značilen vonj, po katerem tako seme takoj spoznamo. Ako so sicer vonjiva semena brez vonja, so stara, ali pa so bila shranjena preveč na zračnem prostoru. Vonj po zadušenem in po plesni je vedno sumljiv. Taka semena so bila v slabi shrambi in so lahko popolnoma pokvarjena.

Starost kakega semena iz naštetih znanih znakov ni mogoče določiti. Sklepati moremo le na večjo ali manjšo starost v primeri z drugimi enakimi semeni, katerih starost nam je znana. Ako upoštevamo, da je velika večina zelenjadnega semena (razen semena čebule, pora, črnega korena in nekaterih dišavnih zelišč) kaliva 3-5 let in da je mogoče starost oziroma uporabnost presoditi s kalilnimi poskusi, spoznavanje starosti po zunanjih znakih ni tako važno.

O notranjih znakih pa prihodnjč. x

Kako uporabljamo stare nogavice

Stare nogavice, ki so že tako raztrgane, da jih ni mogoče več zakrpati, lahko uporabljamo na najrazličnejše načine. Debelejše uporabljamo za snaženje raznih predmetov. Tanjše lahko razparamo in uporabljamo nitke za krpanje drugih nogavic. Lahko jih razrežemo na ozke trakove, ki jih sešijemo skupaj in z nastalim trakom skvačkamo preproge ali pregrinjala. Lahko pa tudi odrežemo zgornji del nogavice v dolžini 30 ali 40 centimetrov, na spodnji strani, kjer je nogavica odrezana, zdrgnemo rob in ga sešijemo. Skozi zgornji rob potegnemo vrvice in tako imamo praktično vrečko, ki jo lahko uporabimo za razne namene.

Red mora biti!

Zelo koristno in praktično je, če je gospodinja redoljubna. Ni pa prav, če to svojo redoljubnost pretirava. Tako na primer, če zaradi neprestanega snaženja zanemarja duha gospodinjstva. Mati, ki si nikdar ne vzame časa, da bi se vsedla in v miru klepetala s svojimi otroci ali se z njimi igrala ali pa da bi si nekoliko odpočila, prikrajša sama sebe za najboljše moči, brani pa tudi, da bi se duh miru in soglasja naselil v družini in očežil vse njene člane.

Večkrat se pritožujemo, da ne najdemo časa za vse naše delo; pritožujemo se raje, da časa ne znamo pravilno uporabljati. Res je, da imajo današnje čase ljudje več skrbi in da je življenjski boj postal mnogo težji, toda prav ta razlog nam mora biti povod, da si z vsemi sredstvi skušamo ohraniti notranji mir, namesto da bi ga hote uničevali z neprestanim razburjanjem. To ne velja samo za gospodinjco, ampak prav tako za moža in za otroke, z edino razliko, da je v večini primerov odvisno od gospodinjce, da si znajo tudi mož in otroci ohraniti ta mir.

Marsikatera gospodinja bo ugovarjala, da zaradi prevelikih skrbi nima časa, da bi tudi na to pazila. Računati mora, kako bo izhajala z denarjem za gospodinjstvo, kako bi mogla še kaj prihraniti. Ona nosi največji del bremena spremenjenega položaja in je zaradi tega tako utrujena, da kljub najboljši volji ne ve, kaj bi še lahko storila.

Nihče ne more ugovarjati, da je večji del bremena gospodinjstva na ženinih ramenih. Redke izjeme samo potrjujejo pravilo. In vendar se mora gospodinja oprostiti vseh teh skrbi. Najprej na ta način, da se iznebi nepotrebnih skrbi. Izmed teh omenjamo pretirano skrb za red, ki povzroča mnogo nepotrebnega dela in jeze zaradi nevarnosti družinskih članov. Red mora biti! O tem ni najmanjšega dvoma. Toda red ne obstoja v tem, da mora gospodinja biti žrtev in sužnja vsakega najmanjšega nerada.

Kjer je v družini večje število manjših otrok, je nemogoče, da bi ves dan bila hiša v najlepšem redu. Noben pameten človek ne bo zahteval, da bi mati od jutra do večera tekala po hiši s krpo v roki. Saj ima še mnogo drugega dela.

Poleg tega pa je važno tudi vprašanje njenega zdravja. Prav zaradi tega je potrebno, da glede redoljubnosti ne pretiravamo. Koliko jeze in razburjenja bi si gospodinja lahko prihranila, če bi ne smatrala vsake malenkosti za tako važno. Kako dobro bi ji delo, če bi si mogla od časa do časa privoščiti nekoliko počitka. To pa lahko stori, če le res to bože. Prav ničesar ne bo zamudila, če si potem, ko je eno delo končala, privoščiti pet minut oddiha. Nič več ni treba kot samo pet minut.

Če bi gospodinjce spoznale, kako koristno je za njihovo zdravje in za dobro razpoloženje v družini, če si privoščijo nekoliko počitka, bi jim ta postal res vsakdanja navada. Koliko lažje in z večjim veseljem bi potem vršile težke in moreče vsakdanje dolžnosti.

Prva pomoč v malih nezgodah v gospodinjstvu

Kdo ne pozna tistih strašnih trenutkov, ko smo od strahu kakor ohromeli ob pogledu na izvinjeno roko ali zlomljeno nogo? Treba je zdravnika? Seveda mora v resnejših primerih takoj priti. Toda nezgode, ki se večkrat pripetijo doma, so nemalokrat le na videz hude, v resnici pa so le malenkostne. V teh primerih je posebno treba paziti na to, da ne zgubimo glave ter da hitro in pravilno ravnamo.

Največ nezgod se v gospodinjstvu pripeti z ognjem ali kako vrelo tekočino. Pri tem si je treba predvsem zapomniti, da ne smemo opeklin nikdar bladiči z mrzlo vodo. Položimo nanje mehko platneno krpo, ki smo jo namočili v olju ali namazali z vazelinom. Paziti moramo, da mehurjev, ki morda nastanejo, ne predremo, ker v takem primeru prav lahko pride do zastrupljenja. Pri opeklinah imamo razne stopnje. Najprej postane koža rdeča, potem pa se pojavijo mehurji. V najtežjih primerih pa se koža popolnoma uniči. V takih primerih je takojšnja zdravniška pomoč neobhodno potrebna, posebno kadar je opekline večjega obsega.

Če nam prileti kak drobec v oko, ne smemo nikdar pritiskati na dotično mesto ali oko drgniti, ker nas bo kljub temu skelelo in še celo bolj. Edino pomoč nam lahko nudi vlažen kos vate ali čist žepni robec, s katerim narabno podrgnemo pod trepalnicami in skušamo drobec spraviti v notranji kot očesa. Če nam to ne uspe, je najbolje, če si oko zavežemo in gremo k zdravniku.

Tudi močnejše krvavenje iz nosa spravlja preveč ljubeče matere v veliko razburjenje. Vzrok takemu krvavenju je največkrat padec ali močan prehlad. Najuspešneje lahko pomagamo v takem primeru, če pritisnemo na nosnice krpo, ki smo jo namočili v kisu. Najbolje je, da bolnik leži in položi glavo kar mogoče nizko.

Če si odrgnemo kožo, na primer na koljenih pri padcu, nikakor ni priporočljivo, da si rano speremo z vodo. Zelo je olajšana pomoč v takih majhnih nezgodah, če imamo pri hiši skrbno urejeno domačo lekarno. Vsa sredstva, pa naj bodo le v manjših količinah, da preveč ne zastarijo. Pri vsaki nezgodi pa je najbolj važno, da ne zgubimo glave in da skrbno pazimo na skrajno čistočo.